

illis vero quos corporibus terrenis sociaverat, deorsum in terra habitationem constituit, utrisque regulam imponens obedientiæ; quatenus & illi ab eo ubi erant non caderent; & isti ab eo ubi erant, ad id ubi non erant, ascenderent. Fecit itaque Deus hominem ex duplici substantiâ, corpus de terra fingens, animam vero de nihilo faciens. Ideo autem unitæ sunt animæ corporibus, ut in eis Deo famulantes, majorem mereantur coronam.

Post sacramentum Trinitatis de creatura tripartita est agendum, & prius de digniori; idest angelica.

EX præmissis apparet rationalem creaturam in angelicam, & humanam fuisse distinctam; quarum altera est tota spiritualis, idest angelica, altera vero ex parte spiritualis, & ex parte corporalis: idest humana. Cum itaque de his tractandum sit, scilicet de spiritali, & corporali creatura, & de rationali, & de non rationali: primo de rationali, & spiritali, idest de Angelis agendum videtur, ut à contuitu Creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio nostra intendat; deinde ad considerationem corporeæ tam illius quæ est rationalis, quam illius quæ non est rationalis, descendat: ut Trinitatis increatæ sacramentum tripartitæ creaturæ, eique concretorum, atque contingentium sequatur documentum.

DIVISIO PRIMÆ PARTIS TEXTUS.

Dividitur ergo Liber iste in partes duas. In prima determinat de creaturis in communi, in secunda determinat de eis in speciali, quantum ad considerationem Theologi pertinet. (1) Secunda dist. 11. ibi, *De angelica itaque natura, hæc primo consideranda sunt.* Prima in duas. In prima determinat de creaturis secundum exitum earum à principio; in secunda determinat de eis secundum ordinem earum in ultimum finem, ibi: *Credamus ergo rerum creaturam... causam non esse nisi bonitatem Creatoris.* Prima dividitur in tres. In prima inducit auctoritatem, quæ ostensa veritate omnium, errorem excludit; secundo prosequitur errores, qui per auctoritates confirmantur: ibi, *Plato namque tria initia existimavit; tertio concludit veritatem, ibi: Horum ergo, & similibus errorem Spiritus Sanctus evacuat, veritatisque disciplinam tradens, Deum in principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter existisse significat.* Circa primum duo facit. Primo tangit errorem Platonis; secundo errorem Aristotelis: ibi *Aristoteles vero duo principia dixit.* Circa primum facit duo. Primo ostendit quomodo per auctoritatem Scripturæ refellitur error Platonis, tum propter multitudinem principiorum, tum propter negationem creationis; secundo removet quamdam dubitationem ex dictis, ibi: *Verum tamen sciendum est, hæc verba, scilicet creare, facere, agere, & alia hujusmodi de Deo non posse dici secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis.*

QUÆSTIO I.

AD evidentiam hujus partis quærentur hic sex. Primo. Utrum sit tantum unum primum principium.

Secundo. Utrum ab illo principio res per creationem effluerunt.

Tertio. Utrum tantum ab ipso res per creationem prodierunt, an etiam ab aliquibus principiis secundis.

Quarto. Si non per creationem, utrum alio quolibet modo unum possit esse causa alterius.

Quinto. Utrum res ab æterno creatæ fuerunt.

Sexto. Supposito quod non quomodo dicitur Deus in principio cælum, & terram creasse.

(S) Nicolai addit Prima ibi, *Creationem rerum insinuans Scriptura &c.*

tas: quia pluralitas ex unitate nascitur. Si ergo ponantur plura principia, oportet eis esse prius unum principium. Sed primo non est aliquid prius. Ergo impossibile est ponere plura prima principia.

Præterea. Quæcumque conveniunt in aliquo, & in alio differunt, oportet esse composita. Sed si ponantur plura prima principia, oportet ea in aliquo convenire, ex quo habent rationem principii, & cum sint plura, in aliquo differre. Ergo oportet ea esse composita. Sed nullum compositum est primum. Ergo impossibile est esse plura prima principia.

Præterea. Si essent plura principia prima, aut essent similia, aut contraria. Si similia, aut utrumque per se sufficiens, & sic alterum superflueret; aut utrumque per se insufficientis, sed conjuncta sufficerent ad principiandum res; & sic non essent prima principia: tum quia indigerent conjungente quod esset prius eis: tum quia agerent per aliud additum essentia, scilicet per conjunctionem ipsam; & nullum tale est principium primum. Si autem sunt contraria, omne autem contrarium destruit, & impedit contrarium suum: ergo si sint æqualis potentia, unum impedit alterum; adeo quod nullis sequeretur effectus. Si vero alterum fuerit potentius, omnino destruet alterum. Ergo impossibile est esse plura prima principia.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod primum dicitur dupliciter, scilicet primum simpliciter, & primum in genere, vel in ordine aliquo. Si secundo modo sic: secundum genera (1) plura causarum sunt plura prima principia ut materiale primum, quod est materia (2) prima, & primum formale, quod est esse, & sic de aliis; & ulterius descendendo ad diversa (3) rerum genera, inveniuntur diversa prima principia in diversis etiam secundum idem genus causæ; sicut in liquabilibus prima materia est aqua, & in aridis terra, & in animalibus semen, vel menstruum. Sed primum simpliciter impossibile est esse nisi unum: & hoc tripliciter patet. Primo ex ipso ordine universi, cujus partes inveniuntur ad invicem ordinatæ esse, quasi partes animalis in toto, quæ sibi invicem deserviunt. Talis autem coordinatio plurium non est, nisi unum aliquod intendat. Ergo oportet esse unum summum bonum ultimum, quod ab omnibus est desideratum, & hoc est primum principium. Aliter apparet ex ipsa rerum natura. Invenitur enim in omnibus rebus natura entitatis, in quibusdam magis nobilis, & in quibusdam minus; ita tamen quod ipsarum rerum naturæ non sunt hoc ipsum esse quod habent: alias esse (4) esset de intellectu cujuslibet quidditatis, quod falsum est, cum quidditas cujuslibet rei possit intelligi esse, non intelligendo de ea an sit. Ergo oportet quod ab aliquo esse habeant, & oportet devenire ad aliquid cujus natura sit ipsum suum esse: alias in infinitum procederetur: & hoc est quod dat esse omnibus, nec potest esse nisi unum, cum natura entitatis sit unius rationis in omnibus secundum analogiam: unitas enim causati requirit unitatem in causa per se, & hæc est via Avicennæ (VIII. Metaph. quasi per totum.) Tertia via est ex immaterialitate ipsius Dei. Oportet enim causam moventem cælum esse virtutem non in materia, ut in VIII. Physic. (text. LXXVIII. usque in fin.) probatur. In his autem quæ sunt sine materia, non potest esse diversitas, nisi secundum quod natura unius est magis comple-

ta, & in actu existens quam natura alterius. Ergo oportet quod illud quod venit ad perfectionem complementi, & puritatem actus, sit unum tantum, à quo proficiscatur omne illud quod potentia admixtum est: quia actus præcedit potentiam, & complementum diminutum, ut in IX. Metaph. (text. XLIII.) probatur.

Circa hoc tamen tripliciter est erratum. Quidam enim, ut primi naturales, non posuerunt nisi causam materialem: unde qui ex eis plura principia materialia posuit, plura principia simpliciter dixit prima. Quidam vero cum causa materiali posterunt etiam causam agentem, & dixerunt duo contraria esse prima agentia, scilicet Empedocles (VIII. Physic. text. 11.) ut amicitiam, & litem: & huic consonat opinio Pythagoræ (I. Metaph. cap. v.) qui divisit omnia entia in duos ordines, & unum ordinem reduxit in bonum, sicut in principium, & alterum in malum: & exinde pullulavit hæresis Minichæorum, qui ponunt duos Deos, unum creatorem bonorum invisibilium incorporealem novi testamenti, alium creatorem visibilium corporalium veteris testamenti (ex August. Lib. de mor. Eccl. cap. x.) Tertius error fuit eorum qui posuerunt agens, & materiam; sed agens non esse principium materiæ, quamvis sit unum tantum agens: & hæc est opinio Anaxagoræ, & Platonis (in Phedone, Timæo, & Parmenide clarior) nisi quod Plato superaddidit tertium principium, scilicet (5) ideas separatas à rebus, quas exemplaria dicebat; & nullam esse causam alterius, sed per hæc tria causari mundum, & res ex quibus mundus constat.

Ad primum ergo dicendum, quod summum malum non contrariatur summo bono secundum rem, sed solum secundum vocem propter duo. Primo quia summum malum esse non potest: nihil enim est adeo malum in quo non sit aliquid boni, ad minus esse: & ideo dicit Philosophus in IV. Ethic. (cap. XIII.) quod si esset adeo perfectum malum quod proveniret ex corruptione omnium circumstantiarum, nec seipsum sustinere posset. Secundo quia illi bono quod nullo modo potest auferri, vel minui, nihil opponitur privative, vel contrarie: unde nec ipsum particulare malum opponitur summo bono directe, sed particulari bono, quod per ipsum privatur. Et dico aliquid directe opponi alteri, quando opponitur ei secundum quod hujusmodi: sicut nigredo manus opponitur albedini manus directe; sed indirecte opponitur etiam albedini parietis, non in quantum est nigredo, vel albedo hujus, sed in quantum est albedo simpliciter, per quem modum cuilibet bono quodlibet malum opponitur, non secundum propriam rationem hujus, vel illius, sed secundum communem rationem boni, & mali: & sic si malum summo bono opponatur, hoc erit indirecte: quia non opponitur ei, in quantum est tale bonum, sed in quantum bonum.

Ad secundum dicendum, quod malum non habet causam, nisi per accidens dupliciter. Primo modo scilicet secundum quod agens per accidens dicitur respectu ejus quod accidit præter intentionem agentis: quia omne agens agit propter finem, & intendit bonum, quod est finis, & nulla privatio est intenta, sed sequitur ex forma inducta cui adjungitur: ignis enim non intendit à materia privare formam æris, sed inducere formam propriam; sed inducendo formam propriam, privat formam æris: similiter

(1) Al. deest plura. (2) Al. omittitur prima. (3) deest rerum. (4) Al. desideratur esset. (5) Al. sorte s.

peccator intendit dulcedinem, quæ est bonum alicujus partis ejus, scilicet concupiscibilis, & non intendit privationem gratiæ. Secundo dicitur agens per accidens, sicut removens prohibens: prohibens enim privationem est forma, vel res aliqua. Unde qui remove illam rem, dicitur causare privationem, sicut qui extinguit candelam, vel exportat ex domo, dicitur causare tenebras. Quod ergo dicitur, quod omne quod est, vehest principium, vel à principio, intelligendum est de illis quæ sunt aliquid in re; sed malum est privatio quædam, & non nominat naturam aliquam positive.

Ad tertium dicendum, quod si loquamur de malo naturæ, malum potest considerari vel respectu totius naturæ, vel respectu alicujus particularis agentis in natura. Si respectu totius naturæ, sic constat quod malum est valde in paucioribus, quia non potest esse nisi in generabilibus, & corruptibilibus, quorum congregatio est parvæ quantitatis respectu totius cæli, in quo nullum malum accidit. Si autem consideretur respectu alicujus particularis agentis in natura, constat quod actio ejus, semper est secundum debitum naturæ suæ, nisi aliquando impediatur, & hoc est raro; & ex tali impedimento accidit malum in natura ejus, sicut apparet in partibus monstruosis. Si autem loquamur de malo culpæ, quod invenitur in eo quod non determinatur ad unam actionem, sicut omnia quæ agunt ex libertate voluntatis: aut hoc est plurimum naturarum, aut unius tantum. Si est unius naturæ, sicut in Angelis, sic constat quod in pluribus est consecuta operatio recta, secundum convenientiam naturæ ipsorum, & peccatum ipsorum fuit ut in paucioribus. Si autem est plurimum naturarum, sicut est homo, qui est compositus ex natura intellectuali, & sensitiva, potest considerari dupliciter. Vel secundum totam naturam speciei; & sic oportet quod in pluribus actio ejus procedat secundum illam naturam cujus actio est multiplicior, & circa bona magis manifesta nobis: & quia naturæ sensitivæ actio est circa delectabilia sensus, quæ magis multiplicentur, quam delectabile rationis, quod est etiam magis occultum nobis, qui cognitionem à sensu accipimus; ideo plures sequuntur operationes illas: & ex hoc contingit malum ipsi homini, non in quantum est homo, quia non est homo secundum quod habet sensum, sed secundum quod habet rationem. Vel potest considerari aliquod individuum illius speciei; & sic contingit quod aliquis per voluntatem determinatur ad sequendum operationes ipsius rationis per habitum virtutis; & tunc ut in pluribus bene operatur, & deficit ut in paucioribus; sed quando adhæret alteri naturæ, efficitur quasi alius, ut dicitur in IX. Ethic. (cap. 1v.) unde tunc est iudicium de ipso sicut de aliis animalibus, in quibus est natura sensitiva tantum: quia in pluribus operabitur bonum sibi, quantum ad id quod factus est, ut leo per crudelitatem, vel canis per iram, sus per luxuriam, & sic de aliis, ut dicit Boetius in Lib. IV. de Consolat. prosa 111. Unde constat quod malum est in paucioribus, sive comparatur ad principium totius naturæ, sive ad aliquod agens particulare.

Ad quartum dicendum, quod res habent contrarietatem ad invicem quantum ad proximos effectus; sed tamen concordant etiam contraria in ultimo fine, ad quem ordinantur secundum harmoniam quam constituunt, sicut patet etiam in mixto quod com-

(6) *Al. deest primum.* (1) *Al. quia si non, impossibile erat &c.* (2) *Al. deest ad aliquid.*

ponitur etiam ex contrariis: & ex hoc sequitur quod agentia proxima sunt contraria, licet agens primum sit unum: quia iudicium de agente, & fine est idem, cum hæc duæ causæ in idem incidant.

Ad quintum dicendum, quod quamvis Deus nullo modo sit materia, nihilominus tamen ipsum esse, quod materia habet imperfectum, prout dicitur ens in potentia, habet à Deo, reduci in ipsum sicut in principium. Similiter & forma, quæ pars est rei est similitudo agentis primi fluens ab ipso. Unde omnes formæ reducuntur in primum agens in principium exemplare. Et sic patet quod est unum (6) primum principium simpliciter, quod est primum agens, & exemplar, & finis ultimus.

ARTICULUS II.

Utrum aliquid possit exire à Deo per creationem.

I. P. quest. XLVI. art. 2. & II. contra Gent. cap. xv

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod per creationem nihil à Deo possit exire in esse. Omne enim quod fit, possibile erat prius fieri (1) quia si non possibile erat fieri, & necesse non fieri ab æquipollenti; & ita factum non esset. Sed quidquid est possibile fieri, vel moveri, est possibile per potentiam passivam; quæ cum non sit ens per se existens, oportet quod sit in aliquo ente, quod est in potentia (2) ad aliquid. Sed nihil est ens in potentia ad aliquid, quin etiam ad aliquid sit in actu. Ergo omne quod fit, fit ex aliquo ente in actu præexistente. Sed nullum tale creatur: quia creare est ex nihilo aliquid facere, ut in littera dicitur. Ergo nihil à Deo potest creari.

2. Præterea. In omni mutatione est aliquid ex quo est mutatio per se: quia omnis mutatio est inter duos terminos. Sed illud ex quo per se fit aliquid, oportet remanere in eo quod fit vel secundum totum, si fit ex eo sicut ex materia, ut cultellus ex ferro, vel secundum aliquid ejus, scilicet secundum materiam, ut si dicatur totum fieri ex toto, ut caro fit ex cibo: ex albedine enim non dicitur fieri nigredo nisi per accidens, id est post albedinem, sicut etiam ex nocte dicitur fieri dies. Si ergo dicatur ens fieri ex non ente, oportet quod non ens, vel aliqua pars ejus, cum tamen partem non habeat, maneat in ente, & quod sit simul ens, & non ens, quod est impossibile. Ergo omne quod fit, fit ex ente aliquo: ergo videtur quod impossibile est aliquid à Deo creari.

3. Præterea. Nullum permanens simul fit, & factum est: quia dum fit, non est, & dum factum est, est: non autem simul est, & non est. Si ergo aliqua res permanens fiat à Deo, oportet quod fieri sit ante suum esse. Sed factio, cum sit accidens, non potest esse sine subiecto. Ergo oportet quod omne quod fit, fiat ex aliquo in quo sit factio sicut in subiecto. Sed nullum tale creatur. Ergo nihil per creationem fieri potest.

4. Præterea. Si creatio est aliquid, cum non sit substantia, oportet quod sit accidens. Omne autem accidens est in aliquo subiecto; non autem potest esse in ipso creato sicut in subiecto, quia hoc est terminus ejus: sic enim creatum creatione esset prius, in quantum est subiectum ejus, & posterius, in quantum est terminus. Ergo oportet quod sit in aliqua materia, ex qua creatum fiat; & hoc est contra-

tra-

tra rationem creationis. Ergo creatio nihil est.

5. Præterea. Si creatio aliquid est, aut est creator, vel creatura. Sed non creator, quia sic esset ab æterno, & ita creatura ab æterno. Ergo est creatura. Sed omnis creatura aliqua creatione creatur, & sic creationis est creatio in infinitum, quod est impossibile, ut patet ex V. Physic. (text. x.) ubi dicitur quod actionis non est actio in infinitum. Ergo impossibile est creationem esse.

Sed contra est quod dicitur Genesis 1. *In principio creavit Deus cælum, & terram.*

Præterea. Omne agens agit secundum id quod est in actu. Sed quod est secundum aliquid sui in actu, & secundum aliquid in potentia, efficit rem secundum aliquid sui, scilicet inducendo formam in materiam. Ergo cum primum ens, scilicet Deus, sit actus sine permixtione potentia, videtur quod totam rem efficere possit, secundum totam substantiam ejus. Hoc autem est creare. Ergo videtur quod Deus creare possit.

SOLUTIO.

Respondeo, quod creationem esse, non tantum fides tenet, sed etiam ratio demonstrat. Constat enim quod omne quod est in aliquo genere imperfectum, oritur ab eo in quo primo, & perfecte reperitur natura generis, sicut patet de calore in rebus calidis ab igne. Cum autem qualibet res, & quidquid est in re, aliquo modo esse participet, & admixtum sit imperfectioni, oportet quod omnis res, secundum totum id quod in ea est, à primo, & perfecto ente oriatur. Hoc autem creare dicimus, scilicet producere rem in esse secundum totam suam substantiam. Unde necessarium est à primo principio omnia per creationem procedere.

Sciendum est autem, quod ad rationem creationis pertinent duo. Primum est ut nihil præsupponatur in re quæ creari dicitur: unde in hoc ab aliis mutationibus differt, quia generatio præsupponit materiam quæ non generatur, sed per generationem completur in actum formæ transmutata; in reliquis vero mutationibus præsupponitur subiectum, quod est ens completum: unde causalitas generantis, vel alterantis non sic se extendit ad omne illud quod in re invenitur; sed ad formam, quæ de potentia in actum educitur: sed causalitas creatantis se extendit ad omne id quod est in re; & ideo creatio ex nihilo dicitur esse, quia nihil est quod creationi præexistat, quasi non creatum. Secundum est ut in re quæ creari dicitur, prius sit non esse quam esse: non quidem prioritate temporis, vel durationis, ut prius non fuerit, & postmodum sit; sed prioritate naturæ, ita quod res creata si sibi relinquatur consequatur non esse, cum esse non habeat nisi ex influentia causæ superioris. Prius enim unicuique inest naturaliter quod non ex alio habet, quam quod ab alio habet: & ex hoc differt creatio à generatione æterna: sic enim non potest dici, quod Filius Dei si sibi relinquatur, non habeat esse, cum recipiat à Patre illud idem esse quod est Patris, quod est esse absolutum, non dependens ab aliquo. Et secundum ista duo creatio dupliciter dicitur esse ex nihilo. Tum ita quod negatio neget ordinem (3) creationis importatæ per hanc præpositionem *ex*, ad aliquid præexistens, ut dicatur esse ex nihilo, quia non ex aliquo præexistenti, & hoc quantum ad primum. Tum ita quod rema-

neat ordo creationis ad nihil præexistens, ut affirmatus, ut dicatur creatio esse ex nihilo, quia res creata naturaliter prius habet non esse quam esse: & si hæc duo suscipiant ad rationem creationis, sic creatio potest demonstrari, & sic Philosophi creationem posuerunt. Si autem accipimus tertium oportere ad rationem creationis, ut scilicet etiam duratione res creata prius non esse quam esse habeat, ut dicatur esse ex nihilo, quia est tempore post nihil; sic creatio demonstrari non potest, nec à Philosophis conceditur; sed per fidem supponitur.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Avicennam (I. Suff. cap. x. & VI. Metaph. cap. 1.) duplex est agens: quoddam naturale quod est agens per motum, & quoddam divinum quod est dans esse, ut dictum est. Et similiter oportet accipere duplex actum, vel factum: quoddam per motum agentis naturalis, & omne tale fieri oportet quod præcedat tempore, potentia non (4) tantum activa, sed etiam passiva: quia motus est actus existentis in potentia. Quoddam vero est factum, in quantum recipit esse ab agente divino sine motu; & si istud factum sit novum, oportet quod præcedat esse ejus natura, & duratione, potentia activa, & non passiva: & ab activa potentia tale factum dicitur possibile fieri. Si autem non sit novum, tunc potentia activa non præcedit duratione, sed natura.

Ad secundum dicendum, quod creatio non est factio quæ sit mutatio proprie loquendo; sed est quædam acceptio esse. Unde non oportet quod habeat ordinem essentialem nisi ad dantem esse; & sic non est ex non esse, nisi in quantum est post non esse, sicut nox ex die.

Ad tertium dicendum, quod nulla res permanens potest simul fieri, & facta esse, si fieri proprie sumatur: sed quædam sunt quæ significant ipsum factum per modum fieri, sicut cum dicitur motus terminari: simul enim terminatur, & terminatum est, & similiter simul illuminatur, & illuminatum est, eo quod illuminatio est terminus motus, ut in IV. Physic. Commentator dicit; & similiter etiam forma substantialis simul recipitur, & recepta est, & similiter aliquid simul creatur, & creatum est.

Et si objiciatur, quod ante omne factum esse, est omne fieri proprie acceptum; dico, quod verum est in omnibus quæ fiunt per motum, sicut generatio sequitur motum alterationis, & illuminatio motum localem; non autem sic est in creatione, ut dictum est.

Ad quartum dicendum, quod creatio potest sumi active, & passive. Si sumatur active, cum creatio significet operationem divinam, quæ est essentia ejus cum relatione quadam; sic creatio est substantia divina. Si autem sumatur passive, sic est quoddam accidens in creatura, & sic significat quamdam rem, non quæ sit in predicamento passionis, proprie loquendo, sed quæ est in genere relationis, & est quædam habitudo habentis esse ab alio consequens operationem divinam, & sic non est inconveniens quod sit in ipso creato, quod educitur per creationem, sicut in subiecto; sicut filiatio in Petro, in quantum recipit naturam humanam à patre suo, non est prior ipso Petro; sed sequitur actionem, & motum, quæ sunt priora. Habitudo autem creationis non sequitur motum, sed actionem divinam tantum, quæ est prior quam creatura.

Ad quintum dicendum, quod, ut prius dictum est in I. dist. xxx. art. 3. quando creatura refertur ad

Crea-

(3) *Al. creatoris importare.* (4) *Al. tamen.*

Creatorem, relatio realiter fundatur in creatura, & in Deo secundum rationem tantum: unde ipsa relatio importata in nomine creationis non ponit aliquid in Creatore, sed in creato tantum. Non tamen oportet quod alia creatione creetur: quia illud quod est relatio per essentiam, non refertur ad aliud alia relatione media, ut etiam in I. dictum est dist. xxvi. art. 3. nisi secundum rationem; & huiusmodi relationes, quæ secundum rationem tantum sunt, non est impossibile in infinitum multiplicari.

ARTICULUS III.

Utrum creare conveniat aliis quam Deo.

I. P. quæst. xlv. art. 5. & de pot. quæst. 111. art. 4. & contra Gent. II. cap. xx. & inf. IV. d. 111. quæst. 1. art. 3. quæstionc. 11.

1. **A**D tertium sic proceditur. Videtur quod creare etiam conveniat aliis quam Deo. Omne enim quod non producitur in esse per generationem, si de novo fiat, creatur. Sed anima rationalis non exit in esse per generationem. Ergo a quocumque fit, creatur. Sed anima rationalis exit in esse virtute intelligentiarum: unde Plato inducit Deum secundis diis dicentem: *Fenus quod (1) credidistis ad vos recipite*: & loquitur de anima rationali. Et similiter in Libro de Causis (propos. 111.) dicitur, quod creata est anima mediante intelligentia. Ergo videtur quod Angeli, vel intelligentiæ creare possint.

2. Præterea. Cujuscumque dignitatis creatura est capax, hæc ab eo sibi communicatur qui summe liberalis est. Sed potentia creandi communicabilis est creaturæ, ut infra in IV. dist. v. Magister dicit. Ergo videtur quod alicui creaturæ sit communicatum quod creat.

3. Præterea. Quanto aliquid magis resistit agenti, difficilius est ab eo aliquid fieri. Sed contrarium est magis resistens quam non est simpliciter. Ergo difficilius est aliquid fieri ex contrario, quam ex non ente. Sed agens naturale facit contrarium ex contrario. Ergo videtur quod etiam ex non ente simpliciter aliquid facere possit; & sic potest creare.

4. Præterea. Secundum quod res exeunt à Deo, ita etiam ordinantur in ipsum. Sed secundum Dionysium in pluribus locis (præsertim de cæl. Hier. cap. iv.) lex Divinitatis est ut nunquam ultima reducatur in finem nisi per media. Ergo videtur quod etiam ultima entium non immediate à Deo creentur, sed à causis mediis.

5. Præterea. In causatum causæ secundæ nunquam agit causa prima, nisi secundum quod agit in ipsa causa secunda agente. Sed Deus, qui est causa prima omnium rerum, cuiuslibet rei creator est. Ergo & quælibet causa secunda, in qua Deus operando creat, creatrix dici debet, & sic creare non tantum Deo convenit.

Sed contra. Damascenus (Lib. II. de orth. Fide cap. 111. in fine) anathematizat omnes qui dicunt Angelos aliquid creare; de quibus tamen magis videtur quam de aliis. Ergo videtur quod creare solius Dei sit.

Præterea. Ens, & non ens simpliciter in infinitum distant. Sed movere per distantiam infinitam est po-

(1) Al. *condidistis*. (2) *Ad marginem edit. Venetæ apud Nicolinum*: Plato in Timæo, Avicenna IX. Metaph. cap. iv. Auctor Libri de Causis prop. 111. 1x. & xvi. cui consonat editio Nicolai.

tentia infinitæ, qualis est sola divina potentia. Ergo solius ejus creare est.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est triplex opinio.

Quidam enim Philosophi posuerunt (2) quod à prima causa immediate est unum primum causatum, à quo postmodum sunt alia, & sic deinceps: unde posuerunt, unam intelligentiam causari mediante alia, & animam mediante intelligentia, & corporalem naturam mediante spirituali: quod pro hæresi condemnatur: quia hæc opinio honorem qui Deo debetur, creaturæ attribuit: unde propinqua est ad trahendum in idolatriam.

Unde alii dixerunt, quod creatio nulli creaturæ convenit, nec etiam communicabilis est; sicut nec esse infinitæ potentia, quam exigit creationis opus.

Alii dixerunt, creationem nulli creaturæ communicatam esse, communicari tamen potuisse: quod Magister asserit in IV. Lib. (dist. v. in fine.)

Utraque autem harum ultimarum opinionum videtur mihi secundum aliquid vera esse. Cum enim de ratione creationis sit ut non præexistat aliquid sibi ad minus secundum naturæ ordinem, hoc potest accipi vel ex parte creatis, vel ex parte creati. Si ex parte creatis, sic dicitur illa actio esse creatio quæ non firmatur super actione alicujus causæ præcedentis; & sic est actio tantum causæ primæ: quia omnis actio secundæ causæ firmatur super actione causæ primæ. Unde sicut non potest communicari alicui creaturæ quod sit causa prima; ita non potest communicari sibi quod sit creans. Si autem sumatur ex parte creati, sic illius proprie est creatio cui non præexistat aliquid in re, & hoc est esse. Unde dicitur in Lib. de Causis (prop. iv.) quod primum rerum creaturarum est esse: & alibi in eodem Lib. (prop. i.) dicitur, quod esse est per creationem, & alia perfectiones superadditæ per informationem, & in compositis præcipue illud esse quod est primæ partis, scilicet materia: & ex parte ista accipiendo creationem, potuit communicari creaturæ, ut per virtutem causæ primæ operantis in ipsa, aliquid esse simplex, vel materia produceretur: & hoc modo Philosophi posuerunt intelligentias creare, quamvis sit hæreticum.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc auctoritates Philosophorum non sunt recipiendæ: quia in hoc erraverunt. Possent tamen exponi hoc modo omnes illæ auctoritates, ut dicerentur creare animas, in quantum per motum orbium disponuntur corpora ad animæ receptionem; sed hoc non est de intentione eorum.

Ad secundum dicendum, quod quidquid est communicabile creaturæ, de hoc quod est pertinens ad perfectionem naturæ ejus, communicatur sibi; non autem est verum de perfectionibus secundis; sicut non omnis homo qui receptibilis est regni dignitatis, à Deo factus est Rex; & sic etiam est de auctoritate creandi, secundum illos qui dicunt, quod creatio potuit creaturæ communicari.

Ad tertium dicendum, quod resistens contrarium non facit difficultatem in agendo, nisi in quantum elongat potentiam ab actu: quia unum contrariorum quanto est magis intensum, tanto potentia est magis

remota (3) ab actu: & ideo quod aliquid fiat ex non ente, simpliciter est majoris virtutis quam quod fiat ex contrario: quia in non ente simpliciter nulla potentia remanet.

Ad quartum dicendum, quod quamvis ad ultimum finem reducatur ultima per media; nunquam tamen influentia ultimi finis alicui mediorum communicatur, ita scilicet ut sit ultimum desideratum: & sic etiam nunquam influentia primi agentis, quæ est creatio, alicui secundorum principiorum communicari potest.

Ad quintum dicendum, quod agens proximum, ut generans, non operatur in hac re generata, nisi educendo de potentia (4) materiæ formam. Sed operatio causæ primæ est etiam in creando ipsam materiam: & ideo agens naturale proximum est tantum generans hanc rem; sed agens primum, & divinum est creans: & ex hoc patet quod sicut operatio artis fundatur super operationem naturæ, in quantum natura preparat arti materiam; ita & operatio naturæ fundatur supra creationem, in quantum ministrat naturæ materiam.

ARTICULUS IV.

Utrum aliquid aliud à Deo efficiat aliquam rem.

I. P. quæst. c111. art. 6.

1. **A**D quartum sic proceditur. Videtur quod nihil aliud efficiat aliquam rem nisi Deus. Agens enim quod agit sine medio, est perfectius quam illud quod medio indiget in sua actione. Sed Deus est agens perfectissimum. Ergo videtur quod omnia nullo mediante producat.

2. Præterea. Inter alias creaturas Angeli sunt nobiliores. Sed efficientia rerum non attribuitur Angelis: unus enim Angelus non est causa alterius, nec est iterum causa corporalis creaturæ. Ergo videtur quod multo minus aliæ creaturæ sint causæ quorundam.

3. Præterea. Idem specie non producitur à diversis agentibus secundum speciem. Sed prima individua omnium specierum immediate à Deo creata sunt, supposito quod mundus non fuerit semper. Ergo videtur quod nihil possit producere aliquid simile sibi secundum speciem.

4. Præterea. Illud quod non est ex aliqua materia, non potest fieri nisi per creationem. Sed formæ, & accidentia non habent materiam partem sui, vel esset in infinitum abire. Ergo non possunt fieri nisi per creationem. Inde sic. Omnis causa efficiens alicujus rei dat sibi formam vel substantialem, vel accidentialem. Sed huiusmodi non producuntur, nisi per creationem. Ergo nihil potest esse causa efficiens alicujus rei nisi creator, qui tantum Deus est, ut dictum est.

5. Præterea. Causa efficiens nunquam est deficientior quam effectus. Sed agentia naturalia non agunt nisi per qualitates activas, quæ sunt accidentia: quod probatur ex hoc quod non est possibile aliquid esse formam substantialem in uno, & accidentia in alio. *In II. Sent. Tom. II.*

(3) Al. ab altero. (4) Al. materiæ ad formam: item formam materiæ.

Ex Edit. P. NICOLAI. (2) Quales illi nimirum qui jam supra indicati sunt; & præter illos quoque Alpharabius, ac alii deinceps, non Philosophi tantum, sed hæretici, puta Seleuciani, vel Hermiani à Seleuco, & ab Hermia suis auctoribus, eo nomine nuncupati, qui materiam elementorum à Deo factam negant, nec animam Deo tribuunt creatori, sed creatores animarum esse Angelos volunt de igne, & spiritu, sicut loquitur Augustinus hæc. Lix.

dentalem in altero: unde calor, qui est accidens hominis, non potest esse forma substantialis ignis, & sic de aliis. Ergo nullum agens naturæ producit aliquam formam substantialem; & sic idem quod prius.

Contra. Secundum Damascenum (I. de orth. Fide cap. 111.) cuiuslibet rei est propria operatio. Sed omnis res quæ habet propriam operationem activam, sua operatione est causa alicujus. Ergo videtur quod ignis calefaciendo sit causa caloris, & sic de aliis.

Præterea. Si Deus immediate causaret omnia, una res non dependeret ab alia, sicut causatum à causa; & sic res non magis fieret ab uno quam ab alio. Sed videmus ad sensum quod non fit quodlibet ex quolibet, sed ex semine hominis semper generatur homo. Ergo semen patris est causa effectiva filii.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hanc quæstionem sunt tres positiones.

Quarum una est, quod Deus immediate operetur omnia, ita quod nihil aliud est causa alicujus rei; adeo quod dicunt, quod ignis non calefaciat, sed Deus; nec manus movetur, sed Deus causat ejus motum, & sic de aliis. Sed hæc positio stulta est: quia ordinem tollit universi, & propriam operationem à rebus, & destruit iudiciam sensus.

Secunda positio est (a) quorundam Philosophorum, qui ut proprias operationes rerum sustineant, Deum immediate omnia creare negant; sed dicunt, quod immediate est causa primi creati, & illud est causa alterius, & sic deinceps. Sed hæc opinio erronea est: quia secundum fidem non ponimus Angelos creatores; sed solum Deum creatorem omnium visibilibus, & invisibilibus.

Tertia positio est, quod Deus immediate omnia operatur, & quod res singulæ proprias operationes habent, per quas causæ proximæ rerum sunt, non tamen omnium, sed quorundam: quia enim, ut dictum est, secundum fidem non ponitur creatura aliqua aliam in esse producere per creationem, nec virtute propria, nec aliena; ideo omnium illorum quæ per creationem in esse exeunt, solus Deus immediate causa est. Huiusmodi autem sunt quæ per motum in esse exire non possunt, nec per generationem. Primum propter simplicitatem essentia suæ, in qua subsistunt: quia omne quod generatur, oportet esse compositum ex materia, & forma: unde nec Angeli, nec animæ rationales possunt generari, sed solum creari: secus autem de aliis formis, quæ etiam si sint simplices, non tamen habent esse absolutum, cum non sint subsistentes: unde exitus in esse non debetur eis, sed compositio habent talent formam, quod per se generalis dicitur, quasi per se esse habens. Formæ vero prædictæ non dicuntur generari, nisi per accidens: & eadem ratione materia prima, quæ generationi substat, propter sui simplicitatem non generatur, sed creatur. Secundo propter elongationem à contrarietate, ut corpora cælesia: omne enim quod generatur, generatur ex contrario. Tertio propter necessitatem generantis simili-

(a) *In II. Sent. Tom. II.*

(3) Al. ab altero. (4) Al. materiæ ad formam: item formam materiæ.